

Rozwój innowacyjności i konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw w województwie łódzkim przy wsparciu środków Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2007–2013

Maciej Kokotek, Janusz Kornecki, Arkadiusz Szymański¹

Wstęp

W warunkach rosnącej globalnej konkurencji innowacje stają się kluczowym czynnikiem rozwoju, bowiem umożliwiają zbudowanie trwałej pozycji konkurencyjnej. Na stale rosnące znaczenie innowacyjności jako źródła przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstw wskazują m.in. G. Hamel i C. K. Prahalad [Hamel, Prahalad 1999], A. Pomykalski [Pomykalski 2004] oraz J. Penc [Penc 2007].

Kluczową rolę w tworzeniu i kształtowaniu regulacyjnego oraz operacyjnego otoczenia gospodarczego (szczególnie w kontekście przeprowadzania reform strukturalnych i rozwoju gospodarki opartej na wiedzy) odgrywają władze publiczne, które mają do dyspozycji szereg instrumentów stymulujących mechanizmy podażowe i popytowe warunkujące występowanie procesów innowacyjnych [Sadowska 2009]. Jednym z takich instrumentów są regionalne programy operacyjne współfinansowane z funduszy Unii Europejskiej. O skuteczności proinnowacyjnego oddziaływania funduszy europejskich przekonują zmiany rejestrowane w poziomie innowacyjności firm-beneficjentów wsparcia [zob. np. PAG Uniconsult 2008].

Celem niniejszego artykułu jest wstępna ocena efektów innowacyjnych związanych z realizacją projektów finansowanych w ramach działania III.2 *Podnoszenie innowacyjności i konkurencyjności przedsiębiorstw* Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2007–2013 (RPO WŁ 2007–2013). Badanie przeprowadzono w lipcu 2011 r. techniką komputerowo wspomaganego badania internetowego (CAWI – *Computer Assisted Web Interviewing*) na próbie 180 firm-beneficjentów działania.

Innowacyjność przedsiębiorstw w województwie łódzkim i instrumenty jej podnoszenia

Województwo łódzkie charakteryzuje się niskim poziomem innowacyjności przedsiębiorstw, o czym świadczy jeden z najniższych w Polsce odsetek firm przemy-

¹ Dr Janusz Kornecki, Katedra Przedsiębiorczości i Polityki Przemysłowej, Wydział Zarządzania, Uniwersytet Łódzki, mgr Maciej Kokotek, mgr Arkadiusz Szymański, Wydział Zarządzania, Uniwersytet Łódzki

słowych prowadzących działalność innowacyjną w latach 2006–2008. W tym okresie kształtował się on na poziomie zaledwie 15% (przy średniej krajowej wynoszącej 21%²) [Łapiński 2010: 15–16]. O tak niskim poziomie innowacyjności lokalnych przedsiębiorstw przesądza odziedziczona przestarzała struktura gospodarcza regionu nieadekwatna do wymogów nowoczesnej gospodarki. Sektor usługowy, który jest współcześnie uznawany za motor rozwoju gospodarczego, odgrywa w województwie łódzkim mniejszą rolę niż w innych regionach kraju, a istotne znaczenie mają wciąż przemysł i rolnictwo [PAG Uniconsult 2010].

Instrumentem poprawy konkurencyjności gospodarczej województwa łódzkiego, promowania zrównoważonego rozwoju oraz zapewnienia jego większej spójności społecznej, ekonomicznej i przestrzennej jest Regionalny program operacyjny województwa łódzkiego na lata 2007–2013 [*Regionalny...* 2007]. W ramach jego realizacji województwo łódzkie dysponuje kwotą wsparcia z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) w wysokości 1006,38 mln euro, co w powiązaniu z wkładem własnym beneficjentów daje rozporządzalną kwotę w wysokości 1282,34 mln euro [*Szczegółowy opis...* 2008: 6]. Innowacyjność i poprawa konkurencyjności produktów i usług stanowią jeden z celów szczegółowych osi priorytetowej III *Gospodarka, innowacyjność, przedsiębiorczość*. W jej ramach przewidziano do realizacji działanie III.2 *Podnoszenie innowacyjności i konkurencyjności przedsiębiorstw* wspierające inwestycje modernizacyjne i rozwojowe w przedsiębiorstwach, w tym głównie małych i średnich (MSP)³. Zostało ono przewidziane głównie dla MSP działających na rynku nie krócej niż 12 miesięcy.

W ramach działania III.2 realizowane są projekty inwestycyjne (w tym niezbędne działania szkoleniowe i doradcze), które zmierzają do wzrostu konkurencyjności na rynku oraz poprawy kondycji MSP w województwie łódzkim. Do dofinansowania kwalifikują się projekty w zakresie:

- zastosowania nowych rozwiązań technologicznych w produkcji i usługach (zakup niezbędnych środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych związanych bezpośrednio z zakupem i eksploatacją środków trwałych), w tym prowadzących do zmniejszenia szkodliwego oddziaływania na środowisko;
- wprowadzenia nowych rozwiązań organizacyjnych prowadzących do poprawy produktywności i efektywności (w tym np. marketingowych, logistycznych, w zakresie dystrybucji, systemów informacyjnych oraz zarządzania);
- zakupu niezbędnych środków trwałych, wartości niematerialnych i prawnych dotyczących wprowadzenia zmian organizacyjnych.

Charakterystyka respondentów badania

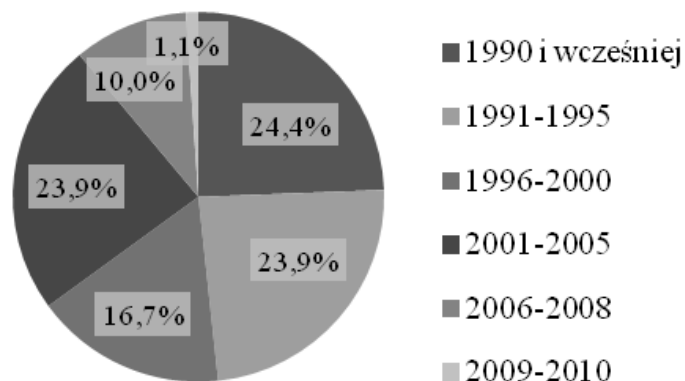
Kwestionariusz badawczy skierowano do wszystkich ówczesnych (287) beneficjentów działania III. 2 RPO WŁ 2007–2013 wyłonionych w drodze podówczas zakończonych konkursów (umowy podpisane w okresie czerwiec 2009 r.–marzec 2011 r.).

² Był on niższy jedynie w województwie lubuskim, gdzie kształtował się na poziomie 14%. Dla porównania średnia UE-27 dla lat 2004–2006 wynosiła 41%.

³ W ramach działania III. 2 zarezerwowano kwotę 148 mln euro (z czego 96,2 mln euro z EFRR).

Odpowiedzi uzyskano od 180 respondentów (62,7% firm zaproszonych do badania wypełniło poprawnie kwestionariusz ankietowy).

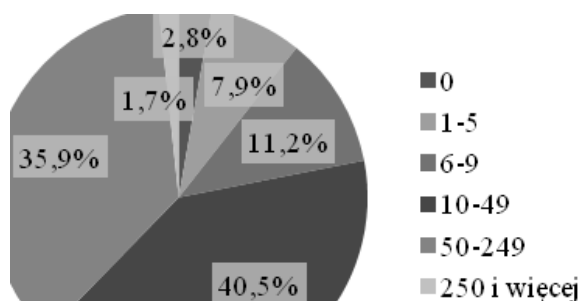
Jak pokazuje rysunek 1, niemal połowę respondentów badania stanowiły przedsiębiorstwa powstałe na początku transformacji ustrojowej w latach 1991–1995 (23,9% firm) lub wcześniej (24,4%). Istotną reprezentację w badanej próbie miały także firmy założone w latach 2001–2005 (23,9%) i 1996–2000 (16,7%).

Rysunek 1. Struktura respondentów wg roku rozpoczęcia działalności firmy

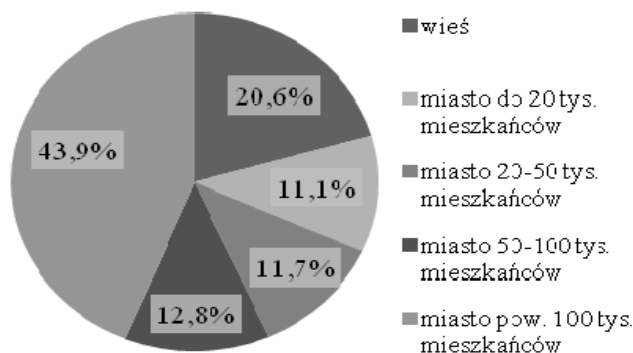
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród beneficjentów [n=180]

Największą reprezentację w badanej próbie miały firmy małe zatrudniające 10–49 pracowników (40,5%) oraz przedsiębiorstwa średniej wielkości zatrudniające 50–249 pracowników (35,9%). Firmy mikro (0–9 pracowników) były reprezentowane przez 21,9% podmiotów (rysunek 2).

Rysunek 2. Struktura respondentów wg liczby zatrudnionych (w przeliczeniu na pełne etaty)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród beneficjentów [n=180]

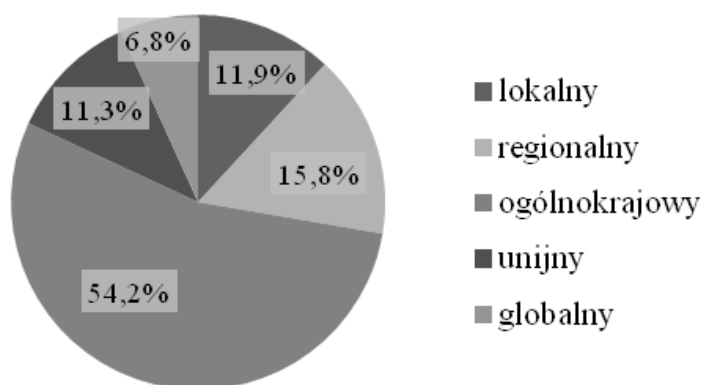
Rysunek 3. Struktura respondentów wg typu miejscowości, w jakiej firma ma siedzibę

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród beneficjentów [n=180]

W badanej próbie znalazło się najwięcej firm mających swoją siedzibę w Łodzi (43,9%). Co piąta miała siedzibę na obszarach wiejskich, a względnie równą reprezentację (w granicach 11–13%) posiadały firmy z siedzibą w miastach do 20 tys. mieszkańców, miastach o liczbie mieszkańców 20–50 tys. oraz miastach liczących 50–100 tys. mieszkańców (rysunek 3).

W układzie sektorowym (dział PKD) respondenci badania wywodzili się głównie z branż: produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych (20), produkcja wyrobów farmaceutycznych (21), wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych (22) – łącznie 15,8% takich firm, usługi – 14,8% oraz produkcja wyrobów tekstylnych (13), odzieży (14), skór i wyrobów ze skór wyprawionych (15) – 11,5%.

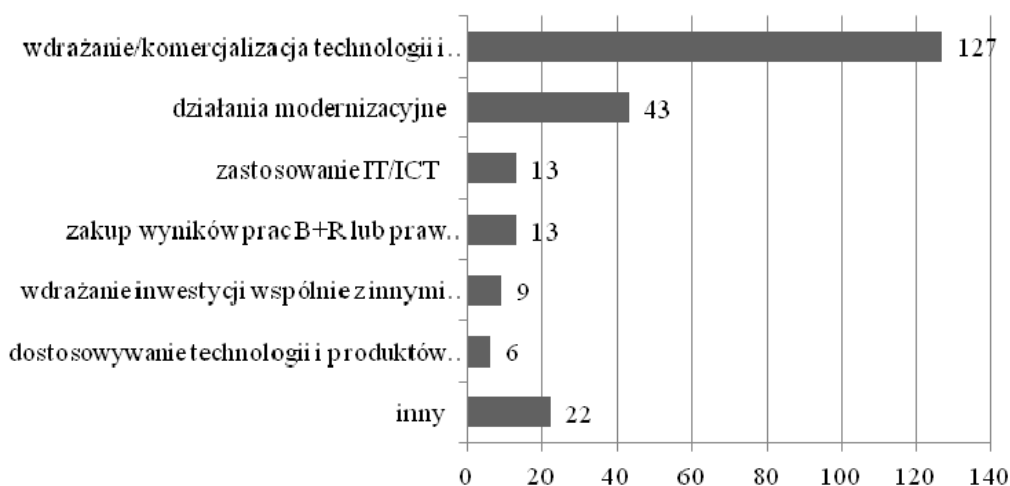
Jak pokazują dane przedstawione na rysunku 4, dla ponad połowy respondentów podstawowym terenem ich działalności był rynek ogólnokrajowy (54,2%). Głównie na rynku regionalnym działalność prowadziło 15,8% przedsiębiorstw, na rynku lokalnym – 11,9%, unijnym – 11,3%, a globalnym – 6,8%.

Rysunek 4. Struktura respondentów wg głównego rynku działalności firmy

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród beneficjentów [n=180]

Spośród różnych rodzajów projektów inwestycyjnych firmy najczęściej dokonywały wdrożenia/komercjalizacji technologii (127 wskazań). Ponadto znaczny udział miały działania modernizacyjne (43 wskazania). Pozostałe typy projektów inwestycyjnych były realizowane w zdecydowanie mniejszym zakresie, co obrazuje rysunek 5.

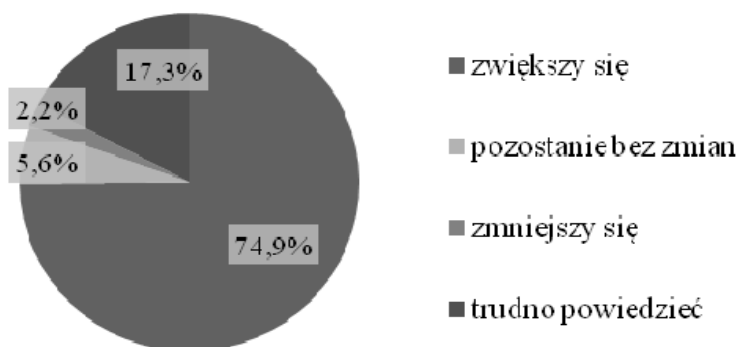

Rysunek 5. Struktura respondentów wg typu projektu inwestycyjnego

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród beneficjentów [n=180]

Wyniki badania

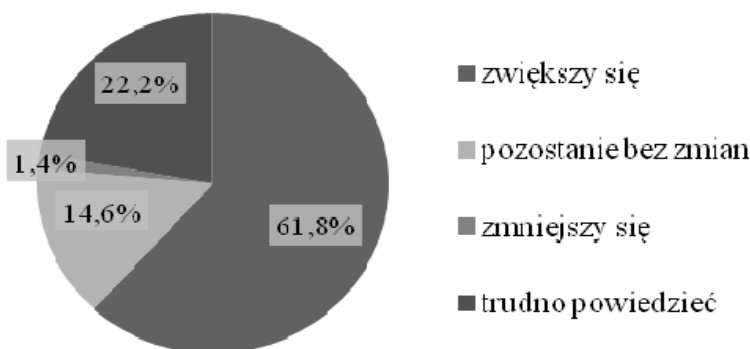
Próbę badawczą zdominowały firmy rozwijające się, które już w połowie roku (kiedy było prowadzone badanie) optymistycznie zapatrywały się na wartość przychodów netto ogółem, przewidując na koniec 2011 roku jej zwiększenie w stosunku do roku 2010 (rysunek 6). Jedynie 5,6% respondentów oceniło, że ta wartość pozostanie bez zmian, a 2,2% oczekiwało jej zmniejszenia.

Rysunek 6. Przewidywania respondentów co do wartości przychodów netto ogółem, 2011/2010

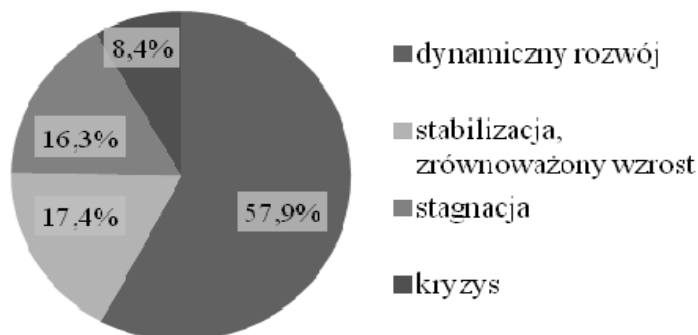
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród beneficjentów [n=180]

Niemal równie dobre prognozy dotyczyły łącznej wartości sprzedaży towarów/usług w ramach eksportu (netto) za rok 2011 w stosunku do roku 2010, o czym przekonują dane zamieszczone na rysunku 7. Aż 61,8% respondentów zadeklarowało, że ta wartość zwiększy się, 14,6%, że się nie zmieni, a 1,4%, że się zmniejszy.

Rysunek 7. Przewidywania respondentów co do wartości sprzedaży eksportowej, 2011/2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród beneficjentów [n=180]

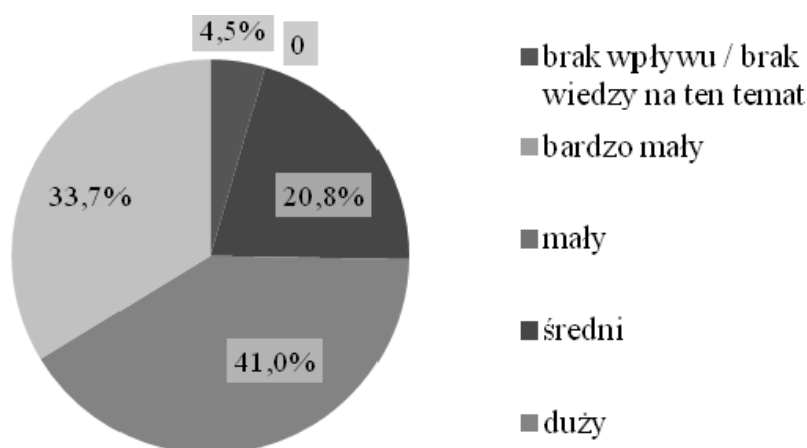

Rysunek 8. Obecna sytuacja przedsiębiorstwa w opinii respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród beneficjentów [n=180]

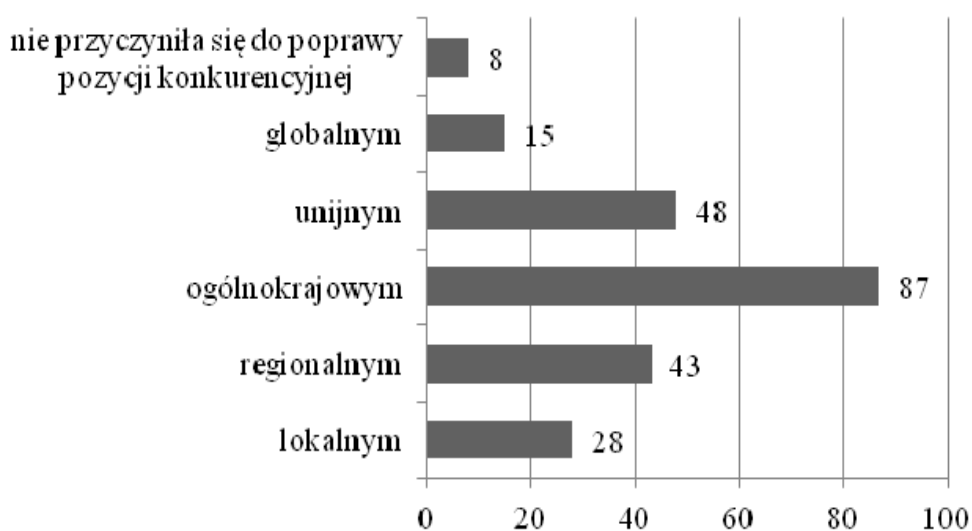
Wskazując na rozwój firm, zdecydowana większość respondentów określiła go jako dynamiczny (rysunek 8). Jedynie co szósty badany uznał, że firma przeżywa stagnację, a kolejnych 8,4% ankietowanych było zdania, że ich firmę dotknął kryzys.

O korzystnym wpływie projektów finansowanych ze środków działania III.2 RPO WŁ 2007–2013 na zwiększenie konkurencyjności przedsiębiorstwa było przekonanych aż 95,5% respondentów. Jedynie w dwóch przypadkach badane firmy wskazały na brak takiego związku, a kolejnych 6 nie było pewnych, czy taki wpływ wystąpił. Niemal 3/4 ankietowanych oceniło ten wpływ jako duży lub bardzo duży (rysunek 9). Co piąty respondent określił jako średni, natomiast żadna z badanych osób nie oceniła go jako mały lub bardzo mały.

Rysunek 9. Wpływ realizacji projektu na zwiększenie konkurencyjności przedsiębiorstwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród beneficjentów [n=18078]

Rysunek 10. Rynek, na którym nastąpiła poprawa pozycji konkurencyjnej przedsiębiorstwa jako rezultat realizacji projektu

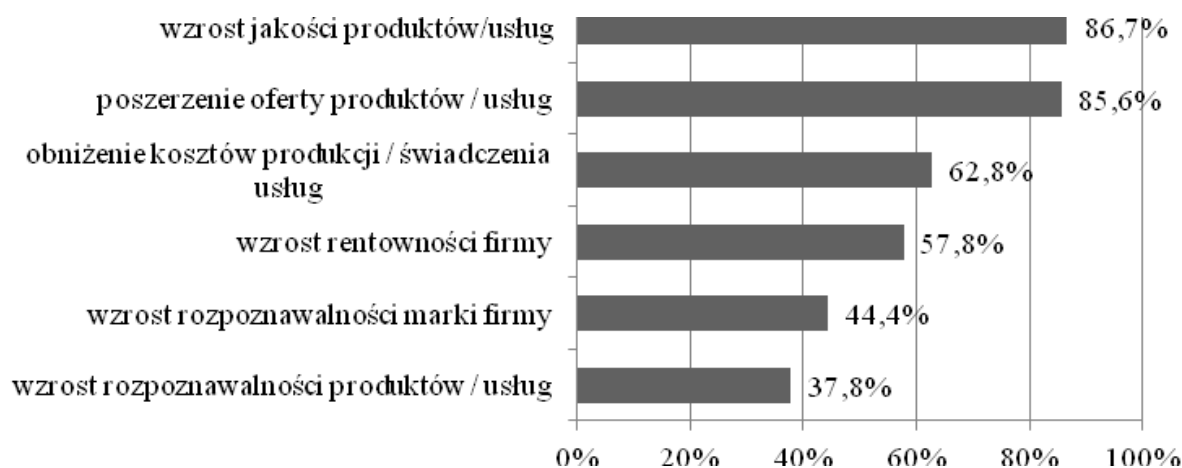
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród beneficjentów [n=180]

Na pytanie, czy gdyby firma nie otrzymała dotacji, działania objęte dofinansowaniem zostałyby zrealizowane, blisko co trzeci respondent wskazał, że działania inwestycyjne nie byłyby w ogóle zrealizowane, a niemal 60% badanych podało, że byłyby

zrealizowane, ale w mniejszym zakresie. Ponadto, według deklaracji 54,2% respondentów, odbyłoby się to później, a jedynie 5,6% badanych wskazało, że fakt otrzymania dotacji nie wpłynął w żaden sposób na czas realizacji projektu inwestycyjnego.

W opinii blisko połowy ankietowanych realizacja projektu inwestycyjnego objętego dofinansowaniem przełożyła się na poprawę pozycji konkurencyjnej przedsiębiorstwa na rynku krajowym (rysunek 10). Co czwarty respondent wskazywał natomiast na korzystne zmiany pozycji konkurencyjnej swojej firmy, które dokonały się na rynku unijnym lub regionalnym.

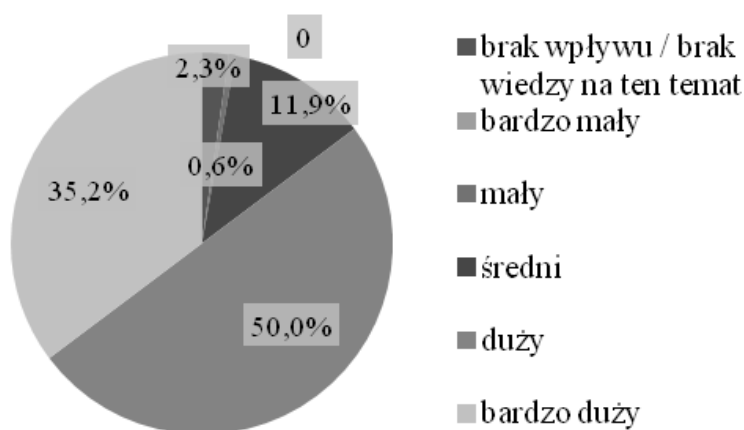
Realizacja projektu inwestycyjnego skutkowałą najczęściej wzrostem jakości produktów i usług oraz poszerzeniem ich oferty (rysunek 11). Nieco rzadziej efektem projektu była wyższa efektywność gospodarowania przejawiająca się obniżeniem kosztów produkcji lub świadczenia usług i wzrostem rentowności firmy.

Rysunek 11. Wpływ projektu (także pośredni) na czynniki wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród beneficjentów [n=180]

W opinii ankietowanych przedsiębiorstw realizowane projekty inwestycyjne objęte dotacją zdecydowanie korzystnie wpłynęły na podniesienie ich innowacyjności. Deklarację o wysokim wpływie złożyła połowa respondentów, a kolejne 35,2% wskazało na ich bardzo duży wpływ (rysunek 12).

Rysunek 12. Wpływ zrealizowanego projektu na podniesienie innowacyjności przedsiębiorstwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród beneficjentów [n=180]

Jako rezultat realizacji projektu inwestycyjnego wskazywano najczęściej na wprowadzenie innowacji na skalę rynku krajowego (94 wskazania), rzadziej – na skalę rynku unijnego (39 wskazań), globalnego (35) i regionalnego (34).

Jak pokazują dane przedstawione w tabeli 1, w wyniku realizacji projektu objętego dofinansowaniem najczęściej wprowadzano innowacje procesowe (nowe lub udoskonalone metody produkcji lub metody dostawy stosowane w kraju nie dłużej niż 3 lata) oraz innowacje organizacyjne (nowe zasady działania, nowa organizacja miejsca pracy lub stosunki z otoczeniem). Zdecydowanie najrzadziej wskazywano natomiast na innowacje marketingowe, czyli zmiany w zakresie formy lub wyglądu produktu, opakowania, dystrybucji, promocji lub strategii cenowej.

Tabela 1. Innowacje wprowadzone przez przedsiębiorstwo w rezultacie realizacji projektu inwestycyjnego

Typ innowacji	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
procesowe	78,4%	9,1%	12,5%
produktowe	69,3%	13,1%	17,6%
marketingowe	45,5%	31,3%	23,3%
organizacyjne	77,3%	13,1%	9,7%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CAWI wśród beneficjentów [n=180]

Uwagi końcowe

Przeprowadzone badanie wskazuje na bezsprzecznie korzystny wpływ realizacji projektów inwestycyjnych finansowanych w ramach działania III.2 Regionalnego programu operacyjnego województwa łódzkiego na lata 2007–2013 na innowacyjność i konkurencyjność ich beneficjentów. Szczególnie istotne dla trwałości przewagi konkurencyjnej beneficjentów są projekty inwestycyjne skutkujące innowacjami o stopniu nowości wykraczającym poza skalę kraju. Pierwsza ocena uzyskanych przez beneficjentów rezultatów wskazuje jednakże, że efekty wprowadzenia innowacji na skalę ponadkrajową nie zostały jeszcze przez przedsiębiorstwa w pełni zdyskontowane w postaci większej sprzedaży uzyskanej na rynku unijnym lub globalnym, a są – jak dotychczas – dyskutowane głównie w skali kraju.

Próbując przeprowadzić bardziej dogłębną ocenę uzyskanych efektów, należy mieć na uwadze trzy kwestie. Po pierwsze, badanie zostało przeprowadzone w jednokowym dla wszystkich beneficjentów momencie czasowym, co dla jednych przedsiębiorstw (aplikujących we wcześniejszych konkursach) mogło oznaczać, że od zakończenia projektu inwestycyjnego upłynęło odpowiednio dużo czasu niezbędnego, by efekty inwestycji zdążyły się w pełni ujawnić (związane chociażby z wprowadzeniem nowych produktów będących efektem inwestycji na nowe rynki). Jednakże dla innych przedsiębiorstw moment badania mógł przypaść w czasie, gdy inwestycja została dopiero sfinalizowana i trudno oczekiwać, by jej efekty były natychmiast widoczne.

Po drugie, należy uwzględnić fakt, że w próbie badawczej były reprezentowane najlepsze przedsiębiorstwa (bowiem takie miały największą szansę na uzyskanie dotacji) znajdujące się na ścieżce wzrostu, które zapewne i bez dotacji charakteryzowałyby się ponadprzeciętnymi wskaźnikami rozwoju.

Wreszcie po trzecie, przeprowadzone badanie oparte było na deklaracjach samych beneficjentów, co czyni uzyskane wyniki niezupełnie obiektywnymi. Dodatkowym elementem ryzyka takiej analizy jest to, że niezwykle trudno odseparować wpływ już zrealizowanego lub aktualnie realizowanego projektu inwestycyjnego od innych czynników, niezwiązanych z inwestycją będącą przedmiotem rozważań.

Mając świadomość istniejących ograniczeń analizy, Autorzy traktują niniejsze badanie jako sondażowe i zamierzają je kontynuować w postaci badań pogłębionych na jeszcze liczniejszej grupie przedsiębiorstw, które były beneficjentami RPO WŁ 2007–2013. W planach Autorów jest ustalenie i ocena faktycznych skutków wsparcia (tzw. efektu netto), którego analiza umożliwi ustalenie wielkości rzeczywistego wpływu działania oddzielonego od efektów innych czynników.

Bibliografia

- European Regional Innovation Scoreboard, *European Trend Chart on Innovation 2006*, trend-chart.cordis.europa.eu/scoreboards/scoreboard2006/pdf/eis_2006_regional_innovation_scoreboard.pdf
- Hamel G., Prahalad C.K., 1999, *Przewaga konkurencyjna jutra*, Business Press, Warszawa.
- Łapiński J., 2010, *Innowacje w przedsiębiorstwach [w:] Innowacyjność 2010*, red. P. Zadura-Lichota, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa.
- PAG Uniconsult, *Analiza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa łódzkiego*, raport przygotowany na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi, Łódź 2010.
- PAG Uniconsult, *Wpływ realizacji sektorowego programu operacyjnego „Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw, lata 2004–2006” na poziom innowacyjności polskich przedsiębiorstw*, raport przygotowany na zlecenie Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2008.
- Penc J., 2007, *Zarządzanie innowacyjne – sterowanie zmianami w procesie integracji europejskiej*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Studiów Międzynarodowych, Łódź.
- Pomykański A., 2004, *Zarządzanie innowacyjne przedsiębiorstwem [w:] Nowe kierunki w zarządzaniu przedsiębiorstwem – między teorią a praktyką*, red. H. Jagoda, J. Lichtarski, Prace Naukowe AE, Wrocław.
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego na lata 2007–2013*, Urząd Marszałkowski w Łodzi, Łódź 2007.
- Sadowska M., 2009, *Rola władz publicznych we wspieraniu innowacyjności*, demosEuropa, Warszawa.
- Szczegółowy opis osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2007–2013*, Urząd Marszałkowski w Łodzi, Łódź 2008.

Growth of innovativeness and competitiveness of small and medium-sized enterprises in the lodz region with support of funds from the Regional Operational Programme for the Lodz Region for the years 2007–2013

Summary

Abstract: The objective of the paper is to present the results of pilot study carried out in July 2011 among 180 small and medium-sized enterprises who were beneficiaries of Measure III.2 *Raising innovativeness and competitiveness of enterprises* of the Regional Operational Programme for the Lodz Region for the years 2007–2013. Preliminary results show a significantly positive impact of investment subsidies on innovativeness and competitiveness of the

enterprises. The described study aims to contribute to following more detailed research based on a larger sample of companies that were beneficiaries of Measure III.2, which the Authors intend to take. Its effect will consist in determination and evaluation of the actual effects of support (the so called net effect) separated from the effects of other factors.

Key words: small and medium – sized enterprises, innovativeness, competitiveness